

פרפראות בפרשה

לעילוי נשמת
הרב חפץ בן אסתר זצ"ל

אב התשפ"ה
מפטיר שמעון דבר-ה' (ירמיה ב')

פרשת מטות מסעי

עלון פרפראות בפרשה וחידושי תורה מ'א' ועד ת' על פרשת השבוע עניינא דיומא מפרשי ומדרשי חז"ל
התשובות מסודרות לפי סדר א-ב

בפרשת מטות 112 פסוקים, בפרשת מסעי 132 פסוקים. סה"כ 244 פסוקים הגוף, כל יצא צבא, מפרץ מדין
יש בהן שלש מצות עשה וחמש מצות לא תעשה עשה (ספר החינוך)

עשה: דין הפרת נדרים • מצות ישראל לתת ערים ללויים לשבת בהן והן קולטות • מצוה על בית דין להשליך מכה נפש בשגגה מעירו לערי מקלט ועל
הרוצח בעצמו ללכת שם. **לא תעשה:** שלא נחל דברינו בנדרים • שלא להרוג מחויב קודם שיעמוד בדין • שלא יורה עד בדין שהעיד בו בדיני נפשות • שלא
ליקח כופר להציל ממות הרוצח • שלא נקח כופר ממחויב גלות לפוטרו מן הגלות.

פרשת מטות מחוברת בדרך כלל לפרשת מסעי: הסיבה היא משום שפרשת דברים נקראת תמיד לפני תשעה באב.

משנכנס אב ממעטין בשמחה: אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב: קשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה - קד משנכנס אדר מרבין
בשמחה. אמר רב פפא: הלך בר ישראל דאית ליה דינא בקדי נכרי, לישתמיט מיניה באב - דריע מזליה [ישראל שיש לו דין ומשפט עם נכרי, ישתמט ממנו
בחודש אב, הואיל ורע מזלו של חודש זה], ולימצי נפשיה באדר - דקריא מזליה [וימצי עצמו לדון עמו בחודש אדר שטוב מזלו]. כתבו התוס' - פירוש
משום דאמר לעיל מגלגלין חובה ליום החייב. (תענית כט ב)

אדר בגימטריא 205 - אב בגימטריא 3 - ההפרש ביניהם 202 כמנין רב. לרמזו באב ממעטין ובאדר מרבין. תמשה דברים ארעו את אבותינו בשבעה עשר
בתמוז, ותמשה בתשעה באב (משנה תענית ד ו). באב היה חמשת דברים של פורענות לכך ממעטין בשמחה הפך אתוון חמשה. ובאדר נעשה נס בחמשה שגור
הריגה על אנשים ונשים ובנים ובנות הרי ארבע גזירות מיתה וגם שללם לבוז ועשה הקב"ה וניצולו כולם, לכן מרבין בשמחה שהיא אותיות חמשה ולכן
תיקנו בברכה חמשה לשונות של גאולה. (בן יהוידע - תענית כט ב)

באחד לחודש אב, ויפול אהרן הפכה אל הר הקדש במדבר לג' לה, הנה בו נרא' בגימטריא אהר'ן ראשי הקדש, ובכאן ויראו כל העדה במדבר כ כט אל תקרי
'ויראו' אלא 'ויראו' שנסתלקו ענני כבוד תענית ט א, וישמע הפנעני מלך ערד במדבר כא א, ער'ד בקליפה בגימטריא (זה לעומת זה) לא"ה רח"ל בקדושה.
(274) [ובחדש הזה דייקא וישמע הפנעני וכו', להיות שפגמו בשמיטה, כמו שכתבנו לעיל (אות ג)]. עוד אהר'ן ח"י בגימטריא ער'ד (274) לא היה שליטה
למלך ערד; אך כששמע כי מ'ת אהר'ן בגימטריא תרצ"ו וקסבר ניתנה רשות להלחם וכו' תענית ט א, תשכיל ותדע, תרצ"ו הם ב' בתי דינים קש"ה ורפ"ה
(696), סוד ב' ימים דראש השנה, לא"ה רח"ל זה לעומת זה ער'ד, הבן. (בני יששכר מאמרי חודש אב ח)

בחודש הזה יכוין לתקן מידת הוד כמו שכתב בספר מעשה הצדקה, ויזהר ביותר לכבד ללומדי תורה ולרוץ בדבר מצוה ולהחזיק ברכים כושלות, ולהיות
אוהב שלום ורודף שלום יותר משאר חדשים, ובא וראה מפלאות תמים דעים, דאהרן כהנא דבחינתו בהוד היתה מיתתו בראש חודש אב, דהורה על גודל
צדקותו שיויר על פי מדותיו, והמתענה תענית חלום בראש חודש אב אין צריך תענית לתעניתה. (מועד לכל חי)

אריה שאג מי לא יראה א-דני - הנה דבר מי לא יבא. (עמוס ג ח) אריה שאג והוא מזל אריה שאג בחודש אב שהוא חדשו, ש'הדליק א'ש ג'דול נוטריקון
שא"ג בבית המקדש, וגם כן הוא נוטריקון ש'כבה א'ור ג'דול והוא אורו של בית המקדש, מי לא יראה ממדת הדין מאחר שראה שהקדוש ברוך הוא לא נשא
פנים אפילו לביתו שהחריבו פשיטא שלא ישא פנים לשום אדם, וכי א-דני - הנה דבר שהוא מדת הדין הרפה ושורש הדין שדיבר בלשון עז דדיבור לשון עז
הוא כמו שאמרו זכרונם לברכה, מי לא יבא עליו כלומר, מי יאמר שלא תהיה הנבואה הקשה והעזה ההיא עליו כי ינצל ממנה, אם לא יהיה ראוי פשיטא
שלא יהיה כן מאחר שלא נשא פנים אפילו לביתו, (סופי ענבים סימן ל"א)
חודש אב - רמז בשם החודש אב ראשי תיבות א'דום ב'בל והם השני החורבנות. (מועד לכל חי סימן י - בשם השל"ה הקדוש)

לא יחל דברו ככל היצא מפיו יעשה (ג' ה) הכוונה לא יחל דברו כי כל דיבור אם טוב ואם רע עושה פעולה למעלה ובזאת סניגורין או קטיגורין וז"ש ככל
היוצא מפיו יעשה אם טוב ואם רע. (מדבר קדמות מערכת ד בשם רבי שמעון טירנו) שמכל דיבור של האדם נברא מלאך, מדיבור טוב - מלאך טוב ולהפך ח"ו. ככל
היצא מפיו - כפי מה שיוצא מפה האדם - יעשה. נהיה רושם בכל העולמות לטוב או ח"ו לרע. (אהבת דוד דרוש י"ג)
וכן מסופר בגמרא על רבי יהושע בן לוי כי הנה שכיב, אמרו ליה למלאך המות: זיל, עביד ליה רעותיה. אזל איתחזי ליה. אמר ליה: אחוי לי דוקתאי. אמר
ליה: לסיי. אמר ליה: הב לי ספינה, דלמא מבצתת לי באורקא. תבה ניהליה. פי מטא לקתם דליה, קא מתני ליה. שנור נפל לקהוא גיסא. נקטיה בקרנא
דגלימיה. אמר ליה: בשבועתא דלא אמינא. אמר קודשא בריך הוא: אי איתשיל אשבועתא - ניהדר. אי לא - לא ניהדר. (כתובות עז:)

יום אחד יש בשבוע לכל אדם שבאותו יום יצליח ולא ימות באותו יום. (מדבר קדמות מערכת י)

וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה' - הנה. (ל ב) ראשי המטות ר"ת רב או שלושה יתירו הנדר.

משה ר"ת מומחה שלושה הדיוטות. (עטרת זקנים)

אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים לצבאתם ביד משה ואהרן. (לג ד)

ד' פרשות מתחילים באלה: פרשת נח - אלה תולדת נח, פרשת פקודי - אלה פקודי המשכן, פרשת מסעי - אלה מסעי בני ישראל, פרשת דברים - אלה
הדברים. ד' פעמים אלה בגימטריא קמ"ד (144). ששת ימי בראשית הם קמ"ד שעות עם הלילות. (24*6). מהלך העולם קמ"ד אלף יום. כיצד, מצרים
מהלך מ' יום. והוא אחד מן ס' בכוש וכוש אחד מן ס' של העולם הרי קמ"ד אלף יום, והיינו אלה ד' פעמים. (עטרת זקנים)

**אלה רמז על ל"ו מסכתות, ל"ו כריתות, ל"ו טפחים בלוחות, ל"ו ברכות של תפילה ביום [בכל תפילה י"ח ברכות], דהיינו שחרית ומנחה, ואילו ערבית אין
לה קבע, לא פחות עלמא מ- ל"ו צדיקים שבכל דור שמקבלים פני שכינה. (פנח רזא - ריש דברים)**

אלה מסעי - החניות נקראו גם כן מסעות שהיו מסיעי' מסועות ומבררים ניצוצי הקדושה בין בדרך הילוכם בין בחנייתם והיו יושבים במסע זמן מה לפי
שיעור ניצוצי הקדושה אשר שם והכל במידה ובמשקל ככל אשר ישית יוצר בראשית אל דעות. ותיבות **אלה מסעי** גימטריא גבורה (216) שהיה צריך
גבורה להוציא לאור ניצוצות הקדושה מהמדבר הגדול והנורא. והמסעות הם מ"ב כנגד שם מ"ב וכל שם מ"ב להעלות. והרב כתנות אור פי' דאיתא **אלה**
מסעי כאן רמזה תורה שילכו בגלות ואיתא אם הגאולה היתה ע"י הקב"ה היתה קיימת אך הגאולה ע"י בשר ודם עוברת כשם שהבשר ודם עובר וז"ש **אלה**
מסעי רמז שילכו בגלות והטעם אשר יצאו ממצרים ביד משה ואהרן. שהיו בשר ודם וכשהגאולה ע"י בשר ודם אינה קיימת ויש גלות.

אלה מסעי בני ישראל ר"ת ד' גלויות אדום מדי בבל יון. מסעי בני ישראל ר"ת בגימטריא בן. וכן ר"ת אדום מדי בבל יון בגימטריא בן עם הכולל. שם נ"ב
רמז דהשכינה עצמו בגלויות כי שם ב"ן רומז לשכינה כידוע. (נחל קדושים)

שאלות

- א. **שָׁא אַת רֹאשׁ מַלְקוֹת הַשָּׁבִי בְּאֶדָם וּבְהִמָּה אֹתָהּ וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְרֹאשֵׁי אֲבוֹת הָעֵדָה.** (לא כו) לכאורה קשה מאחר שצוה להם משה (לא יז) **וְעַתָּה הֲרֹגוּ כָל זָכָר בָּטָף,** מאין בא להם שבי ומלקוח שיחלקו אותו ביניהם.
- ב. **וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת הַגִּלְעָד לְמִכִּיר בֶּן מִנְשֵׁה וַיָּשֶׁב בָּהּ.** (לב מ) בדברי הימים (א ב כא כב) מפורש שהוא בן חצרון בן פרץ בן יהודה ואמו בת מכיר בן מנשה. מה הטעם שנתן משה רבינו דווקא למכיר את הגלעד לנחלה ראשון, יותר מבני בן מנשה האחרים. ועוד נמצא שהוא מערב נחלת בן יהודה עם מנשה.
- ב. **וְאִם הִפֵּר יִפְר אֹתָם אַחֲרֵי שָׁמְעוּ וַיִּנָּשׂוּ אֶת עֹנֵהָ.** (ל טו) מה הטעם שנכתב **וַיִּנָּשׂוּ אֶת עֹנֵהָ** רק בהפרת הבעל ולא בהפרת האב או הארוס.
- ג. **אֶלֶף לַמָּטָה אֶלֶף לַמָּטָה לְכָל מִטּוֹת יִשְׂרָאֵל תִּשְׁלַחוּ לַצָּבָא.** (לא ד) פרש"י - לרבות שִׁבְט לוי (ספרי). לכאורה משה רבינו שהיה משבט לוי למה לא הלך עמם בעצמו להילחם במדין. והקב"ה ציוה אותו (לא ב) **נָקָם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים אַחֲרֵי תֹאסֹף אֵל עַמִּיד.**
- ד. **וְאִם הִפֵּר יִפְר אֹתָם אַחֲרֵי שָׁמְעוּ וַיִּנָּשׂוּ אֶת עֹנֵהָ.** (ל טו) פרש"י - הוא נִקְנָס תַּחְתִּיָּה. למדנו מכאן שֶׁהַגִּזְרִים תִּקְלָה לְחַבְרוֹ, הוא נִקְנָס תַּחְתִּיו לְכָל עַנְשֵׁין (ספרי). לכאורה קשה מדוע נכנס הבעל תחת האישה שהרי קי"ל אין שליח לדבר עבירה וכאן גרע עוד משליח.
- ה. מדוע במלחמת סיחון ועוג לא נצטוו כבר על טבילת כלים.
- ו. איזו היא המצווה החמורה מכל מצוות התורה כולה? מכל תרי"ג מצוות הקיימות בתורה, היינו איזו מצווה היא הקשה ביותר לקיום?
- ו. רמז בפרשה שכל המספר לשון הרע ראוי להשליכו לכלבים.
- ז. **עֲטֻרוֹת וְדִיבֹן וַיַּעֲזֹר וְנִמְרָה וְחִשְׁבֹּן וְאֶלְעָלָה וַיִּשְׁכֶּם וַיָּבוּ וַיַּעֲזֹר.** (לב ג) אָמַר רַב הוֹנָא בְרִי הִיּוֹדָה, אָמַר רַבִּי אֲמִי: לְעוֹלָם יִשְׁלִים אֲדָם פְּרָשִׁיּוֹתָיו עִם הַצִּבּוֹר. שְׁנַיִם מִקְרָא וְאֶחָד תְּרַגּוּם. וְאֶפְּלוּ 'עֲטֻרוֹת וְדִיבֹן'. שְׁכָל הַמִּשְׁלִים פְּרָשִׁיּוֹתָיו עִם הַצִּבּוֹר מֵאֲרִיכִין לוֹ יָמָיו וְשָׁנוֹתָיו. פרש"י - שאין בו תרגום, שצריך לקרותו שלושה פעמים. (ברכות ח א) לכאורה קשה מדוע נקטה הגמרא את הפסוק **עֲטֻרוֹת וְדִיבֹן** שעל כל פנים יש בו תרגום ירושלמי ולא הביאה הפסוקים של שמות השבטים (שמות ב) **רְאוּבוֹן שָׁמְעוֹן לוי ויהודה** שאין עליהם תרגום כלל.
- ח. **וַאֲשֶׁה כִּי תִדְרֹךְ לִי-הֵנָּה (ל ד) וְהִפֵּר אֶת נִדְרָהּ (ל ט) מה הטעם שהתרת חכם שנקראת 'התרה' והפרת אב ובעל נקראת 'הפרה'.**
- ח. **נִחְלָה מִבְּחֻלָּת [מִבְּחֻלָּת] בְּרֹאשֻׁנָּה וְאַחֲרֵיתָהּ לֹא תִבְרָךְ.** (משלי כ כא) מה הטעם דכתיב **מִבְּחֻלָּת וקרי מִבְּחֻלָּת.** (והקשר לפרשה)
- ט. **וְאִתָּם חֲנוּ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָרֶג נֶפֶשׁ וְכָל נֹגַע בְּחֻלָּל תִּתְחַטְּאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אִתָּם וְשִׁבְיָכֶם.** (לא יט) מה הטעם שהזהיר הקב"ה הזאת שלישי ושבועי במלחמת מדין, מה שלא עשה כן במלחמת שבעה עממים.
- י. **וַיִּתֵּן לָהֶם מֹשֶׁה לִבְנֵי גֵד וְלִבְנֵי רְאוּבוֹן וְלַחֲצִי שִׁבְט מִנְשֵׁה (לב ג) מה עניין לחלק את שבט מנשה לשני חצאים בארץ ישראל ובעבר הירדן, ועוד שהרי הם כלל לא ביקשו זאת, דכתיב (לב כה) וַיֹּאמֶר בְּנֵי גֵד וּבְנֵי רְאוּבוֹן אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר.**
- כ. **וַנִּקְרַב אֶת קָרְבֵּן י-הוָה אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר מִצָּא כְלִי זָהָב אֲצִעֲדָה וְצִמִּיד טֹבַעַת עֲגִיל וְכוּמָז לְכַפֵּר עַל נַפְשֵׁינוּ לִפְנֵי י-הוָה.** (לא נ) אמרו לו אם מידי עבירה יצאנו מידי הרהור לא יצאנו מיד **וַנִּקְרַב אֶת קָרְבֵּן י-הוָה.** (שבת סד.) לכאורה הרי מצינו שאשת יפת תואר מותרת במלחמה ואיזה עבירה ואיזה הרהור עבירה יש כאן.
- כ. **זֹאת בַּלְעָם בֶּן בְּעוֹר הָרְגוּ בְּחֻרָב.** (לא ח) פרש"י - שֶׁהָיָה בַּלְעָם עֹמֵקָם, וּמִפְּרִיט מַלְכֵי מִדְּבָר בְּקִשְׁפִּים, וְהוּא עֲצֻמוֹ פּוֹרֵט עֲמָקִים. הָרָאָה לָהֶם אֶת הַצִּיץ שֶׁהָיָה חָקוּק בּוֹ, וְהָם נוֹפְלִים. לָכֵן נֶאֱמַר: 'עַל חֲלָלֵיהֶם' (לא ו). מה הטעם שפנחס הרגם דווקא באופן הזה.
- ל. **וַיַּעֲזֹר בְּנֵי גֵד וּבְנֵי רְאוּבוֹן לֵאמֹר אֶת אֲשֶׁר דִּבֶּר י-הוָה אֵל עַבְדְּךָ בֶּן נַעֲשֶׂה.** (לב לא) משה רבינו משבח את שבט גד באמרו (דברים לג כא) **צִדְקַת י-הוָה עֲשֵׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל.** פרש"י - שֶׁהָאֲמִינוּ דְּבָרֵיהֶם וְשִׁמְרוּ הַבְּטָחָתָם לַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן עַד שֶׁכִּפְּשׁוּ וְחִלְקוּ. מה ההבדל בין 'צדקה' ל'משפט'. מה בדרגה יותר גבוהה צדקה או משפט.
- מ. הִתֵּר נְדָרִים פּוֹרְחִין בְּאֹוִיר, וְאֵין לָהֶם עַל מַה שִׁיִּסְמְכוּ. (חגיגה י.) מה הטעם שהשתמשו חז"ל בלשון 'פורחין בְּאֹוִיר'.
- מ. **וְאִתָּם חֲנוּ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָרֶג נֶפֶשׁ וְכָל נֹגַע בְּחֻלָּל תִּתְחַטְּאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אִתָּם וְשִׁבְיָכֶם.** (לא יט) מה הטעם שהיו צריכים הזאה בשלישי ושבועי, וקי"ל קברי גויים אינם מטמאים.
- נ. **זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה י-הוָה אֶת מֹשֶׁה.** (לא כא) **כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יִבֹּא בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בְּאֵשׁ וְטָהֵר אֹךְ בְּמִי נִדָּה יִתְחַטֵּא וְכָל אֲשֶׁר לֹא יִבֹּא בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בַּמַּיִם.** (לא כג) מה הטעם שנקט לשון **חֻקַּת** על הגעלת כלים.
- נ. **וַנִּדְרֹךְ אֶלְמֶנָה וְגִרְוֶשָׁה כָּל אֲשֶׁר אִסְרָה עַל נַפְשָׁה יָקוּם עָלֶיהָ.** (ל י) לכאורה כתוב זה מיותר שהרי ודאי שאם אין לה בעל אין מי שיפר לה וממילא צריכה לקיים הנדר.
- ס. **זֹאת תִּהְיֶה לָכֶם הָאָרֶץ לְגִבְלֹתֶיהָ סְבִיב.** (לד יב) תָּנוּ רַבָּנִן: הָרֹאָה בְּתִי וְיִשְׂרָאֵל [וי"ג בתי כנסיות] בְּיִשׁוּבָן אֹמֶר: 'בְּרוּךְ מַצִּיב אֶלְמֶנָה'. בְּחוּרְבָּנוּ, אֹמֶר: 'בְּרוּךְ דִּיִּין הָאֱמֶת'. (ברכות נח:) פִּירוּשׁ כָּל הָרֹאָה קֵהִילוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁבוּ לְגִבּוֹלָן בָּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, וי"א דווקא בתי כנסיות וכדומה מברך 'בְּרוּךְ מַצִּיב גִּבּוֹל אֶלְמֶנָה'. יש להבין מהו הלשון **גִּבּוֹל אֶלְמֶנָה**.
- ע. **וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים לַמָּטָה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן יִפְנֹה.** וּלְמָטָה בְּנֵי שָׁמְעוֹן שְׁמוּאֵל בֶּן עֲמִיהוּד. לַמָּטָה בְּנֵי מְנַשֶּׁה בְּנִימִן אֶלִּידָד בֶּן פִּסְלוֹן. (לד יט-כא) מה הטעם שבכל האחרים הזכיר **נָשִׂיא** ובאלו השלושה לא הזכיר נשיא.
- פ. **בְּלֹמִי כָלֵב בֶּן יִפְנֹה הִקְנִיז וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון כִּי מָלְאוּ אַחֲרָי י-הוָה.** (לב יב) לכאורה גם יאיר בן מנשה נכנס לארץ ונהרג לפני העי, כדאמרין (סנהדרין מד.) **וַיָּבֹאוּ מִמֶּה אַנְשֵׁי הָעֵי כַּשְׁלִשִׁים וְשִׁשָּׁה אִישׁ (יהושע ז ה) זֶה יֹאִיר בֶּן מִנְשֵׁה שִׁשְׁקוֹל כְּנָגַד רֹבָה שֶׁל סִנְהֶדְרִין.**
- צ. וְאֹמֶר רֹבָה בֶּר בֶּר חֲנָה: אֲזַי הִלְכִיתִי וַיִּזְאֵר רֵאִיתִי דִּקְדָּרָא לִיה עֲקִרְבָּא שְׁמִיפִים אֶת הַר סִינַי עֲקִרְבִים, וְקִיָּמָא כִּי חֲמִירִי חוֹרְתִי וְהֵם עוֹמְדִים וְקוֹמְתִים כְּמוֹ חֲמוּרִים לְבָנִים. שְׁמִעְתִּי בַת קוֹל שְׁאוֹמֶרֶת: 'אֲזַי לִי שְׁנֹשְׁבַעְתִּי לְהַגְלוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל; וְעַכְשָׁיו שְׁנֹשְׁבַעְתִּי - מִי מִפֶּר לִי?' (בב"ב עד.) מה הטעם שנקטו הלשון **מִפֶּר** לגבי הקב"ה, והיינו כלשון 'הפרה' של בעל, ולא לשון 'התרה' כמו של חכם.
- ק. **וַיָּבֹאוּ בְּנֵי גֵד וּבְנֵי רְאוּבוֹן וַיֹּאמְרוּ אֵל מֹשֶׁה וְאֵל אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֵל נָשִׂיא הָעֵדָה לֵאמֹר.** (לב ב) מה הטעם שהקדים את בני גד לבני ראובן והוא הבכור.
- ר. **וְאִם בַּיּוֹם שָׁמַע אִישָׁה יִגִּיד אֹתָהּ וְהִפֵּר אֶת נִדְרָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ (ל ט) מה הטעם שאף אם אמרה במפורש שאינה נודרת על דעת אביה או בעלה, האב או הבעל יכולים להפר לה את נדרה.**
- ש. **נָקָם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים אַחֲרֵי תֹאסֹף אֵל עַמִּיד.** (לא ב) מה הטעם שהזכיר את פטירתו של משה כאן. הול"ל **נָקָם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים.**
- ש. **וְנֹסֵב לָכֶם הַגִּבּוֹל מִנֹּגַב לַמַּעֲלָה עֲקִרְבִים וְעֵבֶר צִנָּה וְהִיא [וְהִיא] תּוֹצֵאֲתִיו מִנֹּגַב לְקֹדֶשׁ בְּרֹנֶע וַיָּצֵא חֲצֵר אֲדָר וְעֵבֶר עֲצֻמָּה.** (לד ד) כאן משמע שקדש ברנע היתה מארץ כנען. והרי משה רבינו לא עבר את הירדן ומקדש ברנע שלח את המרגלים, דכתיב (במדבר לח ט) **בְּשִׁלְחִי אִתָּם מִקְדָּשׁ בְּרֹנֶע לְרֹאוֹת אֶת הָאָרֶץ.**
- ת. בכמה מקומות בש"ס מצינו בספק ממוני שנותר בלא הכרעה, (בב"מ ד ד) וכן בענייני איסור והיתר (מגילת תענית) הורו לנו חכמים 'יהא מונח עד שיבוא אליהו'. מה המקור וטעם הביטוי הזה.

תשובות

- א. אומות הנלוים אליהם לא היו מצווים להרוג שלא היו מאנשי מדין, ודווקא אנשי מדין היו מצווים להרוג. ומאותם אלו היה להם שבי באדם. (ילקוט האזובי)
- ב. בכור בבני מנשה היה לפיכך נתן לו משה תחילה, ולפי שהוא היה זקן [יותר מששים שנה] ולא יצא בצבא נתן לו עיר מבצר, וישב שם בעוד שהלכו בניו עם ישראל וחזור. (החזקוני) ובעבר הירדן לא הקפידו שתערב נחלת בן יהודה בנחלת מנשה. (מלבי"ם)*
- ב. בית דין של מעלה לא מענישים את האדם עד גיל עשרים. ובהפרת האב או הארוס לא שייך לומר **וְנָשָׂא אֶת צִנּוּתָהּ** מפני שאין מענישים בדיני שמים עד גיל עשרים, והפרת אב וארוס היא רק בנערה עד גיל י"ב ומחצה. (משך חכמה) והרמב"ן כתב שדיבר הכתוב בהווה כי האב יימנע מלעשות כך מפני שהוא אוהב את בתו, אבל הבעל אולי ישנא אותה ויחשוב לתת עליה אשם.
- ג. גדל משה רבינו במדין – לפיכך לא הלך בעצמו להילחם עמם. וביקרא דְשִׁמִּית מִיָּנִיהָ - לֹא תִשְׁדִּי בִּיהָ קָלָא. (בב"ק צב ב) בור ששתית ממנו מים אל תזרוק בו אבן. (מושב זקנים)
- ד. דיני שמים חייב ולא בדיני אדם. (פנים יפות) וזה דווקא כשהאישה היתה שוגגת אך המכשיל חבירו באיסור כמו לפני עובר המכשיל גם אם הנכשל הוא מזיד (הרמב"ן)
- ה. הפקיר גוי את כליו וזכה בו ישראל אין צריך בטבילה. כיון שלא בא הכלי מרשות גוי לרשות ישראל. כיון שבמלחמה זו היו בכלל **לֹא תַחֲיֶה כָּל נֶפֶשׁ** ולא נשאר מהם כלום אם כן נשארו הכלים הפקר ולא בעו טבילה. משא"כ במדין שהחיו הנקבות והם יורשות במקום שאין בן. (שו"ת חדות יעקב סימן מ"ב)*
- ו. **וְהִייתֶם גִּזְרִים מִי-הֵנָּה וּמִיִּשְׂרָאֵל** (לב כב) גמליאל זוגא שאל לרבי יוסי בר רבי בון איזהו המחזור שבכולם אמר ליה **וְהִייתֶם גִּזְרִים מִי-הֵנָּה וּמִיִּשְׂרָאֵל** (ירושלמי שקלים פ"ג ה"ב) פירש הראב"ד איזה מצוה בתורה חמורה יותר מכולן שידבק בה האדם, **וְהִייתֶם גִּזְרִים** היא המצוה החמורה שבתורה.
- ו. **וַיִּקְרָא לָהּ נָחָב בְּשֵׁמָּהּ**. (לב מב) **וַיִּקְרָא לָהּ ר' לִשׁוֹן הָרַע נָחָב**. (ילקוט ראובני) דאמרין (פסחים ק"ה). **כָּל הַמְּסַפֵּר לִשׁוֹן הָרַע, וְכָל הַמְּקַבֵּל לִשׁוֹן הָרַע, וְכָל הַמַּעֲיֵד עֲדוֹת שֶׁקֶר בְּבִכּוּרֵי - רָאוּי לְהִשְׁלִיכוֹ לְכָלְבִּים**.
- ז. זיכרון עבודה זרה הוא בשמות אלו, שלא תאמר שאין לנו לתרגם פסוק זה ועל כן באו החכמים לומר שאף בפסוק הזה ראוי להזכירו שלא להקל בו. (רבינו בחיי) וְהִי וְהָאֱמֹרָאִים קוֹרִים עֲרִיקָה עַל שֵׁם עֲבֹדַת אֱלִילִים שְׁלֵקָה; וּבְנֵי רָאוּבֵן הִסְבּוּ אֶת שְׁמֵם לְשִׁמּוֹת אֲחֵרִים. וְהָיוּ מוֹסַפְתֵּי שֵׁם. (במדבר לב לח רש"י)
- ח. חרטה של הנודר תלויה בהתרת חכם ולכן לא שייך בה לשון הפרה אלא לשון התרה. לעומת הפרה היא בעל כרחו של הנודר ולכן בעל מפר נדרי אשתו. (תוס' ר"ד – ב"ב) לשון הפרה הוא דבר הנעקר ומתבטל בלא טעם, אבל החכם אינו מתיר אלא ע"י שמוצא לו חרטה ועוקר הנדר מעיקרו. (הרשב"ם)
- ח. **פַּעֲמִים הוֹזַכְרוּ בְּנֵי רָאוּבֵן בַּפְּרָשָׁה וּלְבִסּוּף** (דה"א ח כו) **וַיִּגְלַם לְרָאוּבֵנִי וַיִּלְגְּדִי**. ח' שנים גלו קודם לשאר השבטים. והוא רמזו בפסוק **וַיִּגְלַם לְרָאוּבֵנִי וַיִּלְגְּדִי** [מִבְּהֵמַת] **בְּרָאשׁוֹנָה** שבני ראובן וגד נחלו בראשונה בעבר הירדן **וְאֲחֵרֵיהֶם לֹא תִבְרַךְ** לפי שגלו קודם לשאר השבטים. (ילקוט האזובי)
- ט. טומאה הותרה בציבור – לפי שבמלחמת שבעה עממים היו כל ישראל במלחמה ואף גיעולי גויים לא נאסר להם שהרי הותרו כתלי דחזירי, דכתיב (דברים ו יא) **וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל טוֹב**. אבל הכא במדין שאינו משבעה עממים ולא היו שם מישראל אלא **אֵלֶּף לַמִּשָּׁה** נאסר עליהם גיעולי גויים וגם הוצרכו הזאת שלישי ושביעי לפי שנטמאו כשהרגו את המדינים. ועוד לפי שנטמאו בהם מישראל דכתיב (כה ג) **וַיִּצְמַד יִשְׂרָאֵל לְכַעַל פְּעוֹר**. (החזקוני)*
- י. יוסף אביהם גרם לשבטים שקרעו בגדיהם במעשה הגביע, לפיכך ניתנה לו נחלתו בשני חלקים בשני עברי הירדן. (החזקוני בשם מדב"ר פד יט)*
- כ. כיבוש הארץ הותרה אשת יפת תואר ולא קודם. (החזקוני) א"ל היינו דווקא באשה אחת בלבד ופעם אחת, אבל שתיים ואפילו אחת מפעם שניה ואילך אסורה ואפילו בהרהור. (דעת זקנים)*
- כ. כהן היה פנחס – ואין יטמא למת ועל כן זרק עליהם חרב והרגו באוויר שלא נגע בהן. (טעמא דקרא)
- ל. לפנים משורת הדין היא 'צדקה' – 'משפט' הוא שורת הדין. צדקה היא יותר נכבדה ממשפט. זהו שאמר משה, **וּמִשְׁפָּטִי עִם יִשְׂרָאֵל** כשקיבל על עצמו לצאת חלוצים לפני ישראל בשבע שנים של כיבוש, ועוד **צִדְקָתָהּ - הִנֵּה עֲשָׂה** כשהוסיף להתחייב על שבע שנות החלוקה, שלא נתבקש כלל. (פניני הגר"א)
- מ. מלאך הנברא מנדר תלוי ועומד עד גמר בריאתו עד שישלם הנדר, עד אז לא נשלם המלאך. שהרי מכל מצוה נברא מלאך. ('אלף כתב' בשם רבי שמשון מאוסטרופולי)*
- מ. משומד אחד מישראל היה במדין והרגוהו ישראל, ואע"פ שחטא ישראל הוא ולא נודע מי הרגו, על כן היו צריכים כולם הזאה יום שלישי ויום שביעי מספק. (מדרש אגדה)
- נ. נותן טעם לפגם מותר (פסחים מד ב) - וגעולי גוים חידוש הוא לכך אמר **זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה**. (נחל קדומים)
- נ. נערה שהיא גרושה או אלמנה קמ"ל שאינה חוזרת לרשות אביה אחר שנתאלמנה או נתגרשה מן הנישואים אלא היא ברשת עצמה. (רלב"ג)*
- ס. סמוך לגבול ארץ ישראל תסופח הקרקע שהתקדשה על ידי תורה ותפילה של בני ישראל – וזהו שאמרו חז"ל (מגילה כט א) **עֲתִידִין בְּתֵי כְּנָסִיּוֹת וּבְתֵי מִדְּרָשׁוֹת שֶׁבְּכָל שָׁנָה יִשְׁקָעוּ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל**. ואין הכוונה על הבתים כי אם על הקרקע. ולא ייתכן שתצורף קרקע מארץ טמאה בתוך ארץ ישראל שהרי הארץ קדושה מאז בריאת העולם, על כרחך שתסופח הקרקע בסמוך לגבול ארץ ישראל. וזהו 'כְּרוֹף מְצִיב גְּבוּל' אֶלְמָנָה' היות ועל גבולה של הארץ מדובר. (פניני הגר"א)*
- ע. עבירה של זמרי עם כוזבי בת צור שהיה נשיא בית אב לשמעוני גרמה לכך שלא זכה להיקרא כאן נשיא. שבט בנימין לא זכו להיקרא נשיא לפי שגלוי וידוע לפניו מה שעשתה להיות בפילגש בגבעה בשבת בנימין. ועוד הואיל ו**אֶלְדָּד וּמִדְיָד מְתַנַּבְּאִים בְּמַחֲנֶה** (במדבר יא כז) והוא אלידד בן כסלון, הואיל ונתקיים לנו שנתנבא לא רצה לקרותו נשיא, דנביא עדיף מנשיא ומעלין בקודש ואין מורידין. וכלב ידוע שהוא היה מן המרגלים ושם נאמר (במדבר יג ב) **לְמִשָּׁה אֲבִתִּי תִשְׁלַח כָּל נְשֵׂאֵי בָהֶם**, ונשאר כלב מן המרגלים לכך לא הוצרך לקרותו נשיא שנית. (רבינו אפרים)
- פ. פחות מגיל עשרים ועל יותר מגיל חמישים לא נגזרה הגזירה. ויאיר בן מנשה היה בשעת הגזירה מעל חמישים שנה. (החזקוני)
- צ. צדיקים נחשבים כלפי הקב"ה כבעל לגבי האיש. (פרדס יוסף)
- ק. קבורת משה רבינו ידע גד שטיפול בחלק ארץ סיחון ועוג ולכן ביקש ליטול חלק בארץ זו. דכתיב (דברים לג כא) **וַיֵּרָא רֵאשִׁית לֹו פִי שֵׁם חֶלְקָת מַחֲזֶקֶק סָפוֹן**. פרש"י - כִּי יָדַע אֲשֶׁר שֵׁם בְּנִחְלָתוֹ חֶלְקָת שְׂדֵה קְבוּרַת מַחֲזֶקֶק, וְהָיָה מִשָּׁה (סוטה יג ז). כדי שמשא יהא קבור בחלקם על כן הקדים הכתוב גד לראובן אבל למשה לא אמרו הטעם הזה כיון שאינו מן הנימוס לומר בפניו טעם זה. (פרדס שמאי)*
- ר. רוב נשים דעתן כך ורובן על דעת כן נודרות. ולכן אפילו אם אמרה במפורש שאינה נודרת על דעת אביה או בעלה מכל מקום התורה נתנה אותה ברשות הבעל או האב שיוכל להפר לה. (שו"ת הרשב"א ח"ד סימן שי)
- ש. שבחו של משה הזכיר – שייכל לחיות הרבה שנים אם היה רוצה, שהרי הקב"ה תלה מיתתו בנקמת מדין, אעפ"כ לא רצה אלא לנקום מיד שנאמר [מיד לאחר הדיבור אל משה] (לא ג) **וַיִּדְבֹּר מִשָּׁה אֶל הָעָם לֵאמֹר הַחֲלֹצוּ מֵאֲתָכֶם**. (מושב זקנים)*
- ש. שני קדש ברנע הם – זה שבארץ כנען והוא נזכר בספר יהושע (טו ג) **וַיָּצֵא אֶל מִנְּגֵב לְמַעַלָּה עֶקְרָבִים וְעָבַר צִנָּה וְעָלָה מִנְּגֵב לְקָדֵשׁ בְּרָנֵעַ**, וקדש ברנע שמשם נשתלחו המרגלים דכתיב (במדבר לח ט) **בְּשִׁלְחֵי אֲתָם מִקָּדֵשׁ בְּרָנֵעַ לִרְאוֹת אֶת הָאָרֶץ**. ואין לומר שנשתלחו מקדש ברנע שבארץ כנען, שהרי משה רבינו לא נכנס לארץ, וקדש נמצאת בקצה גבול ארץ אדום. (החזקוני, דעת זקנים בשם הבכור שור)
- ת. תלמידו של משה רבינו פנחס הוא אליהו – יפרשה ויבארה באור בהיר ומאיר לכולם. כדי שלא לומר שזו אינה התורה של עכשיו אלא ממש תורה אחרת, לכן משה יחזור על הדברים כפי שמוכרים לנו ורק אליהו הנביא הוא פנחס תלמידו בשמשו כפה למשה רבינו הוא עתיד לפרשה ולבארה היטב. כדאיתא בזהר (ח"ג דף כז ב) פנחס הוא אליהו – ירש את תפקידו של אהרן להיות לפה למשה רבינו. כשם שמשא היה אומר ההלכה בקיצור ואהרן מפרש באריכות כך לעתיד לבוא אליהו הנביא יפרש את התורה שבעל פה באור חדש ובהיר. (פניני הגר"א)

מקורות / חידודון *

ב. כי הוא בכור יוסף למכיר בכור מנשה אבי הגלעד כי הוא היה איש מלחמה ויהי לו הגלעד והבשן גם כן על בניו שהיו אנשי מלחמה כי הם הלכו גלעד וילכדוהו ולכך נתן להם משה חלק גדול מהם ואולי היה עדין מכיר קיים ולא נגזרה עליו גזירת המדבר לפי שלא היה מפקודי משה ואהרן שהיה לו יותר משישים שנה והאריך שנים כדורות הראשונים. (הרמב"ן)

ה. משעה שניתנה הארץ לאברהם זכה בה ובכל מה דאית בה ובכל מה דאית בה ובכל מה דאית בה. (גידולי טהרה סימן יז) **א"נ** דהטבילה היא להעלות מטומאת עכו"ם, וכיון שמצינו בירושלמי שבמלחמת סיחון ועוד הותרה הטומאה, לכן א"צ טבילה. (שו"ת שבט סופר סימן 10)

ט. ומה שכתוב (לא מט) **ולא נפקד ממנו איש** היינו לדבר עבירה, ומספק נמי הוצרכו הזאה. (החזקוני)

י. משה רבינו ראה שבעבר הירדן כח התורה מועט, על כן פנה מיוזמתו לשבט מנשה שיסכים שחצי השבט ינחל בעבר הירדן כי היו בני תורה וידריכו את בני גד ובני ראובן. (העמק דבר)

כ. איתא במסכת שבת סד א לפי שזנו עיניהם מן הערוה. (רבינו אפרים)

מ. ורש"י פירש - התרת נדרים שאמרו חכמים שהחכם מתיר את הנדר מעט רמז יש במקרא ואין על מה לסמוך אלא שכן מסור לחכמים בתורה שבעל פה. (חגיגה י א)

נ. במקרה שנמסרה לשלוחי הבעל והרי זה כמו שנכנסה לחופה, ומת הבעל. וחידוש הכתוב שאינה חוזרת לרשות אביה. (מושב זקנים)

וְנָדָר אֱלֹמֶנָה וַגְּרוּשָׁה כָּל אִשָּׁר אֶסְרָה עַל נַפְשָׁה יָקוּם עָלֶיהָ. (ל י) פסוק זה נכתב בין פרשת ארוסה לבין פרשת נשואה. **ולכאורה אין מקומו כאן.** אבל הוא מדויק ע"פ הגמרא (כתובות מט א) הרי שמשך האב לשלוחי הבעל, או שמשךו לשלוחי האב לשלוחי הבעל, ונתאמר מלה בדרך או נתגרשה, היאך אני קורא בה: בית אביה של זו, או בית בעלה של זו? אלא לומר לה: כיון שניצאה שעה אחת מרשות האב - שוב אינו יכול להפיר. א"כ מקומו בין אירוסין לנשואין. (טעמא דקרא)

ס. פירש"י כגון ביישוב בית שני עכ"ל. דקדק לפרש כן הכא משום דבחורבן בית ראשון נמשלו ישראל לאלמנה כמ"ש (איכה א א) איכה לשכה בדרך העיר רבתי עם היתה פאלמנה. וכשנגאלו בבנין בית שני מקרי מציב גבול אלמנה דהיינו בנין בהמ"ק ולאפוקי בגלות השתא אין זה מקרי בתי ישראל ביישובן כיון דבהמ"ק חרב לא שייך ביה מציב גבול אלמנה אבל בית גאים ודאי דשייך השתא. (חידושי אגדות - ברכות נח:)

הרואה בתי כנסיות של ישראל ביישובן אומר 'ברוך מציב גבול אלמנה', בחורבן אומר 'ברוך דיין האמת', בתי עובדי האלילים ושאר בעלי האמונות הקדומות שלא היו גדורות בדרכי הדתות והם הנזכרים בתלמוד תמיד בלשון אומות העולם כל שראה אותם ביישוב ובשלוה אומר: **בית גאים יסח - הנה** בחורבן אומר: **א-ל נקמות - הנה.** (המאירי - שם)

בית גאים יסח - הנה ויצב גבול אלמנה. פסוק הוא במשלי טו כה. **אל נקמות - הנה אל נקמות הופיע.** תהלים צד א.

ק. **היה לו להקדים בני ראובן הבכור,** ותדע כי המפרשים אמרו שמקנה בני גד היה מרובה על של ראובן והיינו דכתיב **ולבני גד עצום מאוד** ר"ל יותר משל ראובן ועל כן אמרו בני גד דבריהם קודם לבני ראובן הבכור לפי שהיה צערן גדול על של ראובן. ואני אומר שאם כן הוא, ודאי לא מפני צערן קפצו בראש כי אם מתוך רום לבבם קפצו לדבר בראש לפני בני ראובן הבכור, כי כך טבע העושר שנותן רום לב לבעליו ועשיר הדיוט קופץ בראש ויענה עזות לא ישוב מפני כל איש אינו חולק כבוד לבכור ולא לשום בעלי המעלה האמיתית בחשבם כי ע"י העושר הוא מתרומם. (כלי יקר)

הם היו בעלי העצה תחלה לכך קדמם הכתוב. ועוד שהיו בעלי גבורה יותר מבני ראובן כענין שכתוב (דברים לג) **וטרף זרוע וגו'**, ולא היו מתפחדים מאנשי הארץ לשבת במקומות אלו אע"פ שהיו רחוקים משאר השבטים שהיו מקובצים בארץ הקדושה. (רבינו בחיי)

הקדים הכתוב בני ראובן בפסוק הראשון **ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד** כמשפט כי הוא הבכור וכן הגבירה וכן כשיספר הכתוב המעשה הזה יאמר (דברים ג 12) **ולראובני ולגדי נתתי אבל בכל הפרשה הזו יקדים בני גד** כי הם נתנו העצה הזאת והם היו המדברים תחלה למשה בנחלה הזאת והם היו גבורים יותר מבני ראובן כמו שנאמר (שם לג כ) **וטרף זרוע אף קדקד** ולפיכך לא היו יראים לשבת לבדם בארץ הזאת מפני יושבי הארץ. (הרמב"ן - לב ב)

ש. דבר אחר הקב"ה אמר למשה כבר הגיע זמנך להיפטר מהעולם, השיב לו רבש"ע הניחני עד שאנקום נקמת מדין דכתיב (במדבר כה יז) **צור את המדיינים והפיתם אותם.** ועוד ירא אני שאם אני אמות קודם שימות בלעם יקלל את ישראל. אמר לו הקב"ה כל רצונך אמלא, מיד אמר לו **נקם נקמת בני ישראל מאת המדיינים אחר מאסף אל עמיה.** ובזאת הנקמה נהרג בלעם שנאמר **ואת בלעם בן בעור הקרו בחרב.** (מושב זקנים)

שבעים פנים לתורה, לעיתים תהיה יותר מתשובה אחת
 התשובות אינם להלכה למעשה, הערות והארות יתקבלו בברכה
לעילוי נשמת הרב חפץ בן אסתר זצ"ל
ramnadlan018@gmail.com לקבלת העלון ניתן לפנות לכתובת